

ZOFIA DAMBEK-GIALLELIS

ORCID: 0000-0001-5618-5321

KILKA SZCZEGÓŁÓW ZWIĄZANYCH
Z PODRÓŻĄ NORWIDA DO WŁOCH (1842-1845)

JESZCZE W WARSZAWIE

Wyjazd Cypriana Norwida z Królestwa Polskiego zaczął się krystalizować ok. 1841 r., kiedy młodziutki poeta uznał, iż edukacja w Warszawie nie jest ani wystarczająca, ani nie obejmuje jego zainteresowań. Było oczywiste, iż trasa podróży będzie wiodła na Zachód, najpierw do Berlina, do czego młodego poetę namawiał August Cieszkowski¹. Jednak Norwid wkrótce zmieni decyzję – studia filozoficzne nie będą jego celem. Ostatecznie owe edukacyjne projekty wykryształizowały się w studia malarskie i rzeźbiarskie w krajach niemieckich i we Włoszech. Jednak by je odbyć, potrzebne były finanse. Szczęśliwie w latach 1841-1842 w życiu poety zaszły poważne zmiany: w kręgu „Biblioteki Warszawskiej” urodził się pewien projekt stypendialny. W 1842 r. „Tygodnik Petersburski” enigmatycznie informował, iż „interesa materialne tego pisma [„Biblioteki Warszawskiej”] dosyć nieźle stoją, wiemy bowiem z dobrego źródła, iż kosztem redakcji wysłany został za granicę dla ukształcenia się w malarstwie pewien wielkich nadziei młodzieniec”². Wzmianka o „wielkich nadziei młodzieńcu” zdaje się odnosić do Norwida, którego poezja rzeczywiście została życzliwie przyjęta przez krąg „Biblioteki”, której przez jakiś czas próbował być korespondentem. Ale czy było to jedyne i wystarczające źródło finansowania?

¹ „Cieszkowski koniecznie chce, żeby [Norwid – przyp. Z.D.-G.] jechał do Niemiec”, cyt. za: Kalendarz I, 70. Kalendarz podaje, że wiosną 1841 r. te plany były całkiem skryształizowane, zob. Kalendarz I, 80.

² „Tygodnik Petersburski” 1842, nr 93 z 8/20 XII.

Debiut literacki Norwida zbiegł się z podziałem spadku po Ludwice ze Zdzieborskich Norwidowej, zmarłej – przypomnijmy – w 1825 r. W 1841 r. rodzeństwo Norwidów zostało uznane za spadkobierców folwarku Laskowo Głuchy, a niecały rok później – 8 marca 1842 r. odbyła się publiczna licytacja majątku, który nabyli Jan i Paulina Suscy, zobowiązując się do spłaty pozostałych spadkobierców³.

Z tymi okolicznościami wiąże się ogłoszenie, które opublikowała dwujęzyczna (rosyjsko-polska) „Gazeta Rządowa Królestwa Polskiego”. Przytoczmy całość tego dokumentu, gdyż zawiera opis sporządzony przez rzeczoznawcę majątku rodzeństwa Norwidów, a także objaśnia rodzinne stosunki majątkowe Norwidów, Suskich i... Dybowskich:

(N.D. 868) Podpisany Patron przy Trybunale Cywilnym I-ej Instancji Guberni Mazowieckiej w Warszawie przy ul. Senatorskiej pod nr 451 mieszkający, ogłasza niniejszem, iż:

Dobra ziemskie Laskowo Głuchy, do których należy wieś Laskowo Wrzebowy [Wszebory] część lit. A i cztery łączki w dobrach sąsiednich Dembinki, Grzybowszczyzną zwane, w powiecie i obwodzie stanisławskim guberni mazowieckiej położone, sprzedane zostaną przez publiczną licytacją w drodze działów, które wyrokiem Trybunału Cywilnego I-ej Instancji Guberni Mazowieckiej, między sukcesorami niegdy Ludwika z Zdzieborskich Norwidowej w dniu 25 października (6 listopada) 1839 r. zapadłym nakazane zostały.

Dobra te odległe są od Warszawy mil 5, od miasta Radzymina mil 2, od miasta Wyszkowa mila 1, ogólnej rozległości obejmują 18 włók, 14 morgów i 162 prętów miary nowopolskiej, wysiewa się pszenicy korcy 10, żyta korcy 71, jęczmienia korcy 12 i 1/2, owsa korcy 50, grochu korcy 6, gryki korcy 6, pastewniki wraz z zaroślami zajmują z ogólnej przestrzeni 25 morgów 137 prętów⁴, las jest niewielki, młodociany, za dworem znajduje się ogród, w którym 50 sztuk drzew owocowych. Zabudowania są następujące:

A. Dworskie:

1. Dom mieszkalny z bali tartych sześciociałowych w węgieł⁵ stawiany, na podmurowaniu, ściany obite tarcicami, dach gontami kryty, wewnątrz domu sześć pokoi, kuchnia, spiżarnia i piwnica murowana.

2. Kurniki z chlewami i drwalnią nowo postawione, słomą kryte.

3. Spichlerz stary w dobrym stanie, do którego szczytów po obu stronach nowo przybudowaną stajnię i wozownię.

4. Dwie stodoły, każda o dwóch klepiskach.

³ Dane za: J.W. GOMULICKI, *Kalendarz biograficzny*, w: PWsz XI, 41; zob. też: *Kalendarz I*, 82, 110.

⁴ Miary podano według systemu miar nowopolskich opracowanego w 1818 r. przez Stanisława Staszica i stosowanego w Królestwie Polskim jeszcze w połowie XIX w. Według niego mila=8534,5 m; włoka=30 mórg; pręt = 4320 mm; morga = 0,55976 ha; korzec = 128 litrów, zob. A. WEINTRIT, *Jednostki miar wczoraj i dziś. Przegląd systemów miar i wag na lądzie i morzu*, Gdynia 2010, s. 136-137.

⁵ Naroża budynku wykonane z dwóch krzyżujących się belek.

5. Szopa na słomę.
6. Obora z owczarnią w okólnik zabudowane.
7. Stary browar.

B. Wiejskie:

9. Dwa nowe domy, czworaki zwane.
10. Trzy stare włościańskie chałupy.
11. Stara karczma.
12. Druga karczma przy gościńcu z Warszawy do Wyszkowa, z drzewa w węgiel zbudowana, gontami kryta.

Grunta powszechnie są średnie, żytne wszystkie przez dwór obsiewane.

Całe dobra poprzez biegłych przysięgłych na złp. 36, 596 są oszacowane, a oszacowanie takowe wyrokiem rzeczonoego Trybunału z d. 28 sierpnia (9 września) 1841 r. zatwierdzone zostało.

Współwłaścicielami są:

1. Paulina z Norwidów, Jana Suskiego małżonka.
2. Ludwik.
3. Cyprian.
4. Ksawery Norwidowie, wszyscy w dobrach Laskowo Głuchy zamieszkali.

Dwaj ostatni nieletni, których głównym opiekunem Jan Sobieski, a przydanym Ludwik Norwid.

Licytacja odbędzie się pod kierunkiem podpisanego patrona obrońcy Pauliny z Norwidów i Jana małżonków Suskich, działu i sprzedaż popierających przed W. Piotrowskim asesorem delegowanym w miejscu posiedzenia Trybunału Cywilnego Mazowieckiego Wydziału III to jest w Warszawie pod nr 549 w oficynie pałacu Krasińskich, a rozpocznie się od sumy 36, 596 złp przez biegłych wynalezioną i powyżej oznaczonej. Warunki sprzedaży również, jak taksa, w której znajduje się bliższe opisanie tej nieruchomości, przejrzane być mogą u W. Wojciechowskiego, pisarza Wydziału III, tudzież u podpisanego patrona, którego mieszkanie na początku jest wskazane. Termin do pierwszej sprzedaży, czyli przygotowawczego przysądzenia wyznaczony został na dzień 10 (22) lutego 1842 r.

W Warszawie d. 3 grudnia (12 stycznia) 1842 r.

Józef Kleczkowski, patron Tryb. Maz.

Po odbyciu w dniu 10 (22) lutego 1842 pierwszej sprzedaży, czyli przygotowawczego przysądzenia, termin do stanowczego przysądzenia i stanowczej sprzedaży, czyli przygotowawczego przysądzenia i sprzedaży wyznaczony został na dzień 25 lutego (8 marca) 1842 r.

W Warszawie 13/26 lutego 1842

Józef Kleczkowski Patron⁶.

Jak już wyżej wspomniano – licytacja odbyła się 8 marca 1842 r. i w jej wyniku Laskowo Głuchy przypadło Paulinie i jej mężowi – Janowi, którzy zobowią-

⁶ „Gazeta Rządowa Królestwa Polskiego” 1842, nr 44 z 14/26 II, s. 284. Ortografia i interpunkcja zostały zmodernizowane. Gazeta Rządowa Królestwa Polskiego. 1842, № 44 – szczegóły obiektu CRISPA.

zali się do spłaty braci Norwidów. Zatem można przyjąć, iż to za pierwsze raty i z nadzieją na dalsze poeta zdecydował się wyjechać w swoją podróż (która okazała się bezpowrotną). Przypuszczenie, iż „sprzedaż” Laskowa Paulinie była rezultatem ugody rodzinnej potwierdza też osoba Józefa Kleczkowskiego, który sygnował cały ten akt, bliskiego kuzyna Michała, z którym po wielu latach Norwid będzie utrzymywać serdeczne (?) stosunki⁷. Zapewne przez pierwsze lata pobytu za granicą poeta żył z funduszy zapewnianych przez Suskich. Rok 1846 stanowi datę załamania się finansów Cypriana: „miałem tysiączne przeciwności – raz, że zamiast pieniędzy odebrałem wiadomość o pożarze, który miał miejsce w domu siostry niedaleko Warszawy”⁸. Czy Suscy spłacili Norwidów? Zapewne tak. Jednak od 1847 r. Norwida zaczynają nękać problemy finansowe i coraz częściej w znanej korespondencji pojawiają się kwestie pożyczek i długów, podobnie jak podróżującego jego śladem Ludwika⁹.

Wiadomo też, że poeta wyruszył w europejską podróż ze świadomością, iż nie dysponuje wystarczającymi funduszami, by oddać się studiom we Włoszech. Już w 1844 r. Ludwik Orpiszewski pisał o projektach młodego artysty: „Zapewne pojedzie do Berlina, do Akademii Sztuk Pięknych; stamtąd bowiem myśli, że prędkiej przez przyjaciół uzyska fundusz od rządu z Warszawy na kontynuowanie nauki rzeźby, majątek bowiem jego własny nie wystarcza mu”¹⁰.

Z opisu posiadłości Laskowo Głuchy, a przede wszystkim ze wzmianki, iż jakaś niewielka część majątku Dembinki pozostawała w posiadaniu rodzeństwa (zapewne odziedziczona po babce – Annie z Sobieskich Dybowskiej), może świadczyć, że opieka sprawowana nad rodzeństwem zarówno przez Sobieskich, jak i Dybowskich przebiegała harmonijnie.

Na rodzaj relacji w owym czasie i na stosunki finansowe pomiędzy braćmi Norwidami a ich siostrą rzuca światło żartobliwy wierszyk poety w imionniku

⁷ Józef Kleczkowski (1818-1882) – znany prawnik warszawski, brat Adama, kuzyn Michała Kleczkowskiego. Został zapamiętany jako „bardzo łagodny człowiek”, „skromnych aspiracji”, który „odczytywał swoje obrony w skupieniu ducha i rzadko kiedy zapuszczał się na grzaskie i śliszkie pola improwizacji ustnej”, za: A. KRAUSHAR, *Drobiazgi historyczne*, Petersburg 1892, t. 2, s. 247 (rozdz. *Wspomnienia trybunalskie*). O Kleczkowskim i jego powiązaniach z Norwidem zob.: E. LIJEWSKA, *Kuzynki Norwida – Euphemia Tudor-Kleczkowska i Kitty Kleczkowska-Kirkpatrick*, „Studia Norwidiana” 34: 2016, s. 169-170 (przypis nr 2).

⁸ List Norwida do Marii Trębickiej, Berlin, 2 stycznia 1846, DW X, 70.

⁹ Ludwik wyjechał dopiero wiosną 1847 r., trasa wiodła przez Kraków, Wiedeń do Paryża (zob. „Wiener Zeitung” 1847, nr 164 z 16 VI (przyjazd odnotowany w rubryce „Angekomen” pod datą 13 VI).

¹⁰ Za: Z. TROJANOWICZOWA, *Rzecz o młodości Norwida*, Poznań 1968, s. 170.

Pauliny Suskiej (obecnie zaginionym), towarzyszący rysunkowi żebraka z wyciągniętą ręką:

Równe z żebrakiem mamy oba chęci.
On chce pieniędzy i ja chcę pieniędzy¹¹.

Bronisław Komierowski, któremu zawdzięczamy ten przekaz (jak i zapamiętane fragmenty wiersza [*Tu Kolumbowe miałem stanowisko*]), cytując go z pamięci, podał, iż była to parafraza popularnego wierszyka wpisywanego do pensjonarskich albumów: „Różne z żebrakiem mamy oba chęci. / On chce pieniędzy, a ja chcę pamięci”¹². Ten zrekonstruowany po latach (!) wierszyk wskazuje raczej na dobre relacje pomiędzy braćmi Norwidami a ich szwagrem.

W kontekście przekształceń własnościowych pomiędzy rodzeństwem Norwidów inaczej można odczytać genezę wiersza *Pożegnanie*, którego powstanie wiąże się z bliskim wyjazdem poety z Królestwa Polskiego. Czy jednak *Pożegnania* nie można czytać jako ostatniego spojrzenia nie tylko na dzieciństwo, ale i na utożsamiony z nim dom rodzinny?

¹¹ Imionnik zaginął jeszcze przed r. 1939. Opis oraz cytat z pamięci rodzinnej za: B. KOMIEROWSKI, *Wspomnienia rodzinne*, „ABC” 1934, nr 89. Ten wierszyk nie został odnotowany przez J.W. Gomulickiego (w przeciwieństwie do wiersza [*Tu Kolumbowe miałem stanowisko*]) w bibliografii podmiotowej, zarówno w wierszach pewnego autorstwa, jak i wątpliwych przekazach, zob. C. NORWID, *Okruchy poetyckie i dramatyczne*, zebrał i opracował J.W. Gomulicki, Warszawa 1956, s. 201, 289.

¹² B. KOMIEROWSKI, *Wspomnienia rodzinne*. Zapewne wierszyk wpisywano w albumy i sztambuchy w XIX w. jeszcze przed 1939 r., świadczą o tym jego rozmaite odmiany w listownicach, zbiorach rymowanek dla dzieci (przykładowe pozycje bibliograficzne: *Niezapominajki. Wybór najlepszych wierszy do imienników, na pamiątkę, ucinki itp. poświęcone przyjaźni i miłości*, Cieszyn 1885; *200 powinszowań dla dzieci z najnowszych źródeł*, opracował i zebrał Marek Leliwa, wydanie nowe, Warszawa 1900, s. 77). Wierszyk cytuje w jednym z opowiadań Włodzimierz Wolski: „Oba z żebrakiem równe mamy chęci. / On pragnie jałmużny, ja zostać w pamięci” (W. WOLSKI, *Pan Żrenica* (?), w: *Korepetytor, Ranne odwiedziny. Fraszki, opowiadania i powieści*. Seria 2, Wilno 1858, s. 131). Najwcześniejszą opublikowaną wersję znalazłam w artykule *Literatura i przemysł. Uliczny handel i przemysł warszawski* z 1838 r., w którym wers „Oba z żebrakiem równe mamy chęci” został określony jako „stary, sztambuchowy wierszyk” („Gazeta Poranna” 1838, nr 45, s. 2). Wierszyk zostanie wpleciony w utwór Kaliksta Pawłowskiego z 1848 r. pt. *Żebrak*. Przytaczam ostatnią, 7. strofę: „Jeśli zapłaczesz i ty nad żebrakiem, / Wiedz, jakie serca mego są chęci; / Oboje gonim za szczęściem jednakiem, / On pragnie wsparcia, ja twojej pamięci” („Magazyn Mód. Dziennik Przyjemnych Wiadomości” 1848, nr 37, s. 223). Nie oznacza to, że autorem jest Pawłowski, ale raczej świadczy o popularności wpisu, który krążył w uczniowskich pamiętnikach przez ponad 100 lat. Zob. też: M. OPAŁEK, *Gdy Alkar kochał Eminę. Obrazki z epoki biedemeierowskiej*, Lwów 1924, s. 124.

Żegnam was, o lube ściany,
Skąd dziecinne strzegąc łóże
Chrystus Pan ukrzyżowany
Promieniami witał zorze [...]
Z ziół i pustek krzyż brązowy
Błogosławi mi na drogę.
Ostatni to sprzęt domowy,
Który jeszcze żegnać mogę –
(*Pożegnanie*, PWsz I, 51)

INSBRÜCK

Autorki *Kalendarza życia i twórczości Cypriana Norwida* ustaliły następującą chronologię podróży Norwida po krajach niemieckich: po pobycie w Krakowie w 1842 r. poeta wraz z Heliodorem Jankowskim wyjechał do Dreżna, gdzie spędził – z krótką przerwą na wyjazd do Marienbadu – letnie miesiące, wrzesień i część października (*Kalendarz I*, 116-117). Z Dreżna droga wiodła do Monachium przez Norymbergę, skąd Norwid przesłał swój wiersz *Adam Krafft* do redakcji „Biblioteki Warszawskiej”¹³.

Zatem poeta przyjechał do Monachium jesienią 1842 r., gdzie intensywnie włączył się w życie polskiej kolonii artystycznej. Jego obecność musiała być na tyle znacząca, iż nawet policja rosyjska w papierach Ksawerego Norwida odnotowała, iż Cyprian był tam [tj. w Monachium] głową emigrantów¹⁴. Z późniejszych wzmianek poety wynika, iż jego wyjazd ze stolicy Bawarii nie był planowany, a raczej spowodowany jakimś wypadkiem¹⁵.

Autorki *Kalendarza* przyjęły (za propozycją Jana Zielińskiego), iż poeta przybył z Monachium do Wenecji 22 marca 1843 r., gdyż pod tą datą Wincenty Krasiński, także w drodze do Włoch, odnotował obecność młodego człowieka, „który ma talent do malowania, jeździ po górach brać widoki”¹⁶. Według Zielińskiego wspomnianym młodzieńcem był Norwid¹⁷. Zatem zgodnie z tą logiką uznano, iż

¹³ Zob. Norwid w liście do redakcji „Biblioteki Warszawskiej”, Norymberga, 23 października 1842 r., DW X, 33.

¹⁴ *Kalendarz I*, 126.

¹⁵ W 1847 r. w liście do Marii Dowgiałło pisał o nagłym wyjeździe z Monachium bez pożegnania, zob. DW X, 117.

¹⁶ Z. SUDOLSKI, *Wincenty Krasiński i współcześni. Studia i materiały*, Warszawa 2003, s. 509-510.

¹⁷ J. ZIELIŃSKI, *Norwid przeoczony*, „Rzecz o Książkach”, dod. do „Rzeczpospolitej” 2004, nr 154 (z 3-4 lipca).

opuścił on Monachium przed 22 marca. Notka w „Der Bote von Tirol” z 1843 r., nr 23 z 20 marca w rubryce „Angekommene Fremde in Innsbrück” pod datą 16 marca informuje o przybyciu: „Hr. Norwid, Particulier, von München (in der g. Sonne)”. Podróżnych to miasto w cesarstwie austriackim zachwycało swoim malowniczym położeniem w dolinie rzeki Inn oraz średniowiecznymi i renesansowymi zabytkami. W pamięć zapadał grobowiec cesarza Maksymiliana I w katedrze Hofkirche czy zamek Ambras¹⁸. Wciąż była żywa pamięć Andreasa Hofera, przywódcy powstania przeciwko Bawarczykom i Francuzom w czasie wojen napoleońskich (1809)¹⁹.

Zatem poeta opuścił Monachium zapewne 15 marca i 16 marca zatrzymał się (prawdopodobnie tylko przejazdem) w Innsbrücku, w gospodzie Sonne²⁰. Odnaleziona notka uszczegóławia trasę podróży poety z Niemiec do Włoch, która wiodła przez południowy Tyrol i Triest do Wenecji.

NEAPOL

W Archiwum Państwowym w Neapolu zachowały się rejestry podróżnych przyjeżdżających do Królestwa Obojga Sycylii. Rejestr pozwala uściślić od strony urzędowej chronologię pobytu poety w Neapolu.

Najlepiej zostały udokumentowane wizyty Norwida w latach 1844-1845. W 1844 r. wiadomo, że podróżował z Florencji przez Rzym do Livorno. Przyjazd do Neapolu poeta zaanonsował władzom 1 lipca 1844 r. (Archivio Stato di Napoli, Registro de Passaporti del 1844 e 1845 á maggio 1846, sygn. 6233)²¹.

Natomiast rok później jego przyjazd do Neapolu odnotowano 31 maja 1845 r. z informacją o planowanym kierunku podróży do Rzymu (jw.). Norwid przyje-

¹⁸ O grobowcu pisano: „Wokoło tego olbrzymiego pomnika, jakby na straży cesarskich popiołów, stoi 28 kolosalnych z brązu posągów, wyobrażających królów, królowe, książąt i rozmaitych sławnych wojowników”, *Innsbruck*, „Magazyn Powszechny” 1838 nr 30, s. 234. Miasto i jego okolice były też celem wycieczek artystów z Monachium, jak np. Aleksandra Lessera, który pozostawił liczne szkice detali sztuki średniowiecznej z Tyrolu z lat 30. (znajdują się w zbiorach Muzeum Narodowego w Warszawie).

¹⁹ Zob. X. MARMIER, *Du Rhin au Nil. Tyrol, Hongrie, Provinces Danubiennes, Syrie, Palestine, Égypte. Souvenirs de voyages*, t. 1, Paris 1846, s. 37-58.

²⁰ Podróż z Monachium do Innsbrücku trwała pocztą ok. 27 godzin – wyjeżdżała rano z Monachium i docierała do Innsbrücka ok. 13.00 następnego dnia, zob. E. POPPELE, *Manuel des postes pour l'Allemagne et les routes principales de l'Europe*, 4 ed., Francfort/M 1831, s. 169.

²¹ W *Kalendarzu* przyjęto datę opisową: czerwiec – początek lipca 1844 r., zob. *Kalendarz*, s. 152-153. W spisie podróżnych przybyłych w r. 1844 do Neapolu nie ma nazwiska Antoniego Zaleskiego.

chał do Neapolu, by ponownie spotkać się z Marią Kalergis, która z Rzymu wyjechała już 8 marca 1845 r. (jw.) po to, by wrócić na Wielkanoc i bierzmowanie Marii Trębickiej (27 marca). Ponownie do Neapolu zawitała 10 maja, planując wyprawę na Sycylię i Malte.

W tym samym roku 1845 w spisach przyjezdnych spotykamy znajomych poety, np. Macieja Wodzińskiego (Wodzinski Mattias), który przyjechał do Neapolu ok. 24 kwietnia 1845 (jw.). Zatem spotkanie z senatorem Wodzińskim i ową aukcję, na której licytowano egzemplarz *Jerozolimy zdobytej* Tassa, należy przesunąć na rok 1845, pomimo iż sam Norwid wiązał te zdarzenia z pierwszym pobylem w Neapolu²².

Kwerenda w spisie paszportów z lat 1847-1848 przyniosła wynik negatywny. Nie odnotowano przyjazdu poety do Królestwa Obojga Sycylii, wówczas ogarniętego rewolucją. Nie oznacza, rzecz jasna, że taką podróż należy wykluczyć: poeta wówczas podróżował bez swojego rosyjskiego paszportu, a może pod innym nazwiskiem?

BIBLIOGRAFIA

- Innsbruck, „Magazyn Powszechny” 1838, nr 30.
KRAUSHAR A., *Drobiazgi historyczne*, t. 2, Petersburg 1892.
LIJEWSKA E., *Kuzynki Norwida – Euphemia Tudor-Kleczkowska i Kitty Kleczkowska-Kierpatrick*, „Studia Norwidiana” 34: 2016, s. 169-185.
MARMIER X., *Du Rhin au Nil. Tyrol, Hongrie, Provinces Danubiennes, Syrie, Palestine, Égypte. Souvenirs de voyages*, t. 1, Paris 1846.
PARTYKA J., *Tasso’s autograph retraced and rediscovered. The poem offered to the Polish ambassador Stanisław Reszka in the copy of the British Library*, „Terminus” 2014, t. 16, z. 3, s. 351-365.
POPPEL E., *Manuel des postes pour l’Allemagne et les routes principales de l’Europe*, 4 ed., Francfort/M 1831.
SUDOLSKI Z., *Wincenty Krasiński i współcześni. Studia i materiały*, Warszawa 2003.
TROJANOWICZOWA Z., *Rzecz o młodości Norwida*, Poznań 1968.
WEINTRIT A., *Jednostki miar wczoraj i dziś. Przegląd systemów miar i wag na lądzie i morzu*, Gdynia 2010.
ZIELIŃSKI J., *Norwid przeoczony*, „Rzecz o Książkach”, dod. do „Rzeczpospolitej” 2004, nr 154 (z 3-4 lipca).

²² O tym pisał w liście do Mariana Sokołowskiego w 1864 r., zob. Kalendarz I, 153. Zob. też: J. PARTYKA, *Tasso’s autograph retraced and rediscovered. The poem offered to the Polish ambassador Stanisław Reszka in the copy of the British Library*, „Terminus” 2014, t. 16, z. 3, s. 351-365.

KILKA SZCZEGÓŁÓW ZWIĄZANYCH Z PODRÓŻĄ NORWIDA DO WŁOCH (1842-1845)

Streszczenie

W artykule zostały zebrane drobne uzupełnienia do biografii Norwida z lat 1842-1845: dotyczące wyjazdu z Warszawy w 1842 r. i związanych z tym kwestii finansowych, podróży z Monachium do Wenecji i pobytów w Neapolu w latach 1844-1845. W artykule opublikowano inventarz majątku Laskowo Głuchy, sporządzony na użytek licytacji, informacje z gazety wydawanej w Tyrolu oraz dane z rejestrów paszportowych w Archiwum Państwowym w Neapolu.

Słowa kluczowe: Cyprian Norwid, podróże XIX w., Innsbruck XIX w., Neapol XIX w., Laskowo Głuchy XIX w.

SOME DETAILS ON NORWID'S TRIP TO ITALY (1842-1845)

Summary

The article presents some minor additions to Norwid's biography between 1842 and 1845. They concern his departure from Warsaw in 1842 and the financial issues involved, his journey from Munich to Venice and his stays in Naples between 1844 and 1845. The article publishes an inventory of the Laskowo Głuchy estate drawn up for an auction, information from a newspaper published in Tyrol and data from passport records collected in the Naples State Archive.

Keywords: Cyprian Norwid, 19th-century travels, 19th-century Innsbruck, 19th-century Naples, 19th-century Laskowo Głuchy

ZOFIA DAMBEK-GIALLELIS – dr hab., adiunkt w Laboratorium Dokumentacji Literackiej Instytutu Filologii Polskiej Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu; współautorka *Kalendarza życia i twórczości Cypriana Norwida 1821-1860*; publikowała m.in. w „Studiach Norwidiana”, „Ruchu Literackim”; autorka książek – *Cyprian Norwid a tradycje szlacheckie* oraz z zakresu historii biografistyki *Dziwne kształty życia. Studia i szkice z dziejów biografistyki polskiej połowy XIX w.*; e-mail: z.dambek@amu.edu.pl